

Hajnal István

(ELTE BTK, Orientalisztikai Intézet, Sémi Filológiai és Arab Tanszék, tudományos kutató):

Munkában a misszió

Tények és tévhitek a korai ismā'īlī mozgalom térítő tevékenységéről

Az *ismā'īlīk* mint önálló sí'ita közösség létrejött a II/VIII. század második felére nyúlik vissza. Az iszlám legjelentősebb politikai ellenpártjának, a sí'ának radikális elemeit tömörítő és forradalmi nézeteit érvényesítő mozgalom politikai propagandájának vezérelve az volt, hogy a 6. sí'ita imám Ġa'far aṣ-Ṣādiq unokája, Muḥammad ibn Ismā'īl imám-*Mahdī*ként, »az [Istentől] helyesen vezetett« megváltóként a közeli jövőben eljön. A mozgalom e várakozásokhoz kapcsolódva meg akarta dönteni az Abbászida Kalifátust [132/750-656/1258].

Az *ismā'īlīk* tetterős, titkos, forradalmi szervezete [*dā'wa*] propagátorainak [*dā'i*] hálózatán keresztül hatásos missziós tevékenységet fejtett ki és hamarosan példátlan sikereket ért el. A mozgalom néhány évtized alatt Délnyugat-Perzsiából és Dél-^cIrāqból kiindulva a korabeli muszlim világ különféle, más területeire is áterjedt, így többek között Jemen, Baḥrain, Szíria, Transzoxánia, majd pedig Észak-Afrika vidékeire, ahol a közösség élén megjelent imám végül új, sí'ita kalifátust alapított és elindította történelmi útjára, a Fátimida dinasztiát [297/909–567/1171].

A korai III/IX. századi, főként szunnita muszlim szerzők megalkották saját mítoszaikat az *ismā'īlīkről*, az *ismā'īlī* mozgalom eredetéről és céljairól illetve propagandamódszereiről is. Az *ismā'īlīyyát* olyan rejtélyes szektaként mutatták be, amelynek alapítói kétes eredetűek, fokozatos beavatási szertartásaik vallásellenességhez és minden dolog elutasításához vezetnek. Ezt az általuk kitalált »fekete legendát« középkori muszlim szerzők és a muszlim társadalom egymást követő nemzedékei hiteles leírásként fogadták el és adták tovább. Maguk az *ismā'īlīk* nem segítettek ügyüket azzal, hogy írásaikat rejtegették és elzárkóztak hitelveiknek a be nem avatottaknak történő feltárásától. A muszlim hitvitázók *ismā'īlī*-ellenes »fekete legendája« és a muszlim társadalom *ismā'īlīk* iránti általános ellenszenvé azután hozzájárult az európai keresztieseknek a *nizārī ismā'īlīkről* szóló fantasztikus történetei, az »aszasin legendák« létrejöttéhez. Idővel ezek az ellenséges és képzelet szülte keleti és későbbi nyugati források szolgáltatták az alapot a XIX. századi orientalisták kezdeti, *ismā'īlī* tanulmányaihoz. Így módon az *ismā'īlīk* egészen napjainkig szinte kizárólag az ellenségeik által összegyűjtött vagy gyakran kitalált bizonyítékok alapján tanulmányozták és értékelték, amelyek az európai tudományosságra a közelmúltig nagy befolyással voltak.

Az *ismā'īlīk* tudományos értékelésére ténylegesen addig kellett várni, amíg nagyobb számú *ismā'īlī* szöveget fel nem fedeztek és fel nem dolgoztak a 2. világháború után, különösen pedig az utóbbi negyedszázadban. Ezeknek az újonnan felfedezett szövegeknek az ismeretében kívánunk néhány megállapítást tenni a korai *ismā'īlī* misszió térítő tevékenységének sajátosságainak tényeiről és az ellenfelek ezzel kapcsolatban kialakított hamis feltevéseiről.